

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 8. septembra 1858.

Vinski hrami.

Stari prigovor pravi: „Hram stori vino“, in res je to. To se pa pravi z drugimi besedami: „Ni vsak hram za vino dober.“

Olarji so važnost dobrega hrama že davnej spoznali; naši mali vinorejci pa še dandanašnji mislijo, da vsaka luknja, če le nekoliko v zemlji tiči, je za vinski hram pripravna in dobra.

Dober hram (kelder), da se v njem vino hrani in požlahnuje, mora naslednje lastnosti imeti:

1. Toploto mora z zemljo ali navadno studenčnico enako imeti, toraj ne sme gorkeji nad 8 do 9 stopinj R. biti, in to stopnjo toplote mora skor vsaki letni čas obdržati. Da se pa to doseže, mora hram po različnosti poslopij kakih 10 do 12 čevljev globok biti; na severni strani mora vrata imeti, in da hrama sonce preveč ne prepeka, naj še pred-nj postavi kako poslopje ali saj kako drevó zasadi.

Plitvi hrami se včasih brez vsega zidanja lahko ponižajo, če se globočjei skopljejo; če je pa kater napačno postavljen, da ga sonce preveč ogreva, se dá včasih tudi lahko in z majhnimi stroški zboljšati in popraviti, ako se s kakšno štorijo prepne; v nekterih krajih je dovelj, da se le kako drevó zasadi ali visoka brajda napravi, da mu senco dela. Da pa enaka toplota v kleti ostane, se ne smejo vrata odperite pušati, temuč vedno zaperte imeti; pozimi se morajo okna s slamo dobro zamašiti, da se v vlažnih ali mokrotnih kletih sodi ne poté, ali pa da vino v njih ne zamerzne.

2. Zrak mora v kletih vedno čist biti, zato pa tudi ne gré v njih živeža hraniti, kakor na priliko, ne kislega zela, ne repe, ne mesa itd. Ravno tako škodljivo je za vino, če je blizu hrama stranišče (sekret), hlev, gnojnišče itd.

Ker si pa gospodar dostikrat ne more pomagati, da bi blizu hrama stranišča in gnojnišča ne imel, naj hramu škodljivi smrad odvrta z zelenim ali železnim vitriolom in pa s gipsom ali mavcom. Od časa do časa naj vzame nekoliko lotov železnega vitriola in naj ga v vodi raztopi; ta voda se v stranišče (sekret) vlije, in kmalo po tem smrad preide. Z gnojnišči se ravno tako dela, ali se pa gnoj od časa do časa z mavcom (gipsom) potrese. Če se pa gnoj skladoma z zemljo zmešan deva na kup, se mu tudi smrad močno povzame, da vinu tako ne škoduje.

3. Vлага in mokrota vinskim hranom močno škoduje, ker se v mokrih hramih obilo plesnjivca napravi, kterege se vina dostikrat tako navzamejo, da po njem diše. Ako se mokrota po napravi strešnih žlebov in po prekopih odpraviti ali zmanjšati ne dá, naj se krog hrama podzemelske cevi — drenaža — položijo, po kterih se bo svet krog njega kmalo usušil!

5. Hrami se, kjer je moč, s kremenom tako vložé, da je tlak od obeh strani proti sredi nekoliko nižji, to je, da je žlebast, in da se po njem iz hrama mokrota oceja, ker kremenine mokrota ne napada. Po ilovci, škrlniku in apnéniku, posebno pa po apnénem krajdniku se plesnjivec

kaj rad prepenja, zato take tla niso dobre. Tla, ki so s kremenom vložene, se dajo veliko lože čiste in hladne obdržati, če se večkrat, posebno v vročini o poletnem času, z merzlo vodo škropé.

6. Ker se vina v takih krajih, kjer se zemlja trese, rade zblodijo in večkrat iz novega vreti prično in se skalijo, zato ni dobro hramov blizu kovačnic, fužin, rudnih stop, cest, železnic itd. staviti.

Po „Wochenblatt der steier. LWG.“

Gospodarska skušnja.

(Gipsan gnoj je veliko rodovitniši kakor negipsan). Grajšak Eichborn iz Hunfelda poleg Magdeburga je nekoliko svojega polja z gipsanim gnojem gnojil, drugi kos polja ravno tako velik in ravno tiste zemlje pa je gnojil z negipsanim. To skušnjo je večkrat ponovil, in zlasti pri reži, in tako je zvedil, da z ravno tolikim gnojem in na ravno tisti zemlji se je na magdeburškem oralu reži pridelalo 12 korcov in 6 vagánov zernja, 1708 funtov pa slame z gipsanim gnojem, — z negipsanim pa le 9 korcov zernja, 1584 funtov pa slame.

Koliki razloček! koliki dobiček! Ker se gipsa (sadra ali mavca) le toliko potrebuje, da se gnoj v hlevu ali pa na gnojnišu včasih z gipsom po verhu potrese, je očitno, da noben umen gospodar bi ne smel tega gipsanja zanemarjati, ki le kolčikaj rajtati zná. Da pa gips, če se ž njim gnoj potresa že v hlevu pod živino, ali pa kadar se je na gnojišče skidal, za tega voljo rodovitnost gnoja pomnožuje, ker brani, da najtečniji drobci iz njega izpuhteti ne morejo in se tedaj najboljša moč (amonjak) iz njega ne izkadí, smo v našem listu že večkrat razložili.

„Landw. Anz.“

Kmetijske drobtinice za poduk in kratek čas.

* Kakor je pošteni in premožni kmetijski stan podlaga zdrave deržave in najterdnejša podpora vsake vlade, tako sta dober plug (drevo) in dobra brana podlaga umnega in dobrega poljedelstva.

* Kako nevarno je bičje in ločje pokladati živini, je žalostna skušnja učila nedavnej v Aschaffenburgu. Nek kmet je iz posušenega Šönburškega jezera položil svojim trem kravicam kërme; ko drugo jutro pride v hlev, najde vse tri cerknjene na tleh. Nedavnej se je enaka nesreča zgodila v Stockstadt-u.

* Da bi kmete v Braunschweig-u spodbudili tudi k vpreganju krav, delijo tistim premije, kateri vpregajo krave.

* Nek star vertnar je z navadno vertnarsko škropilnico po rudečem grojzdiču na vertu trosil nek bel prah. Memogredoč gospod ga vpraša: Boštjan, kaj pa potresaš po germu? — Vertnar mu odgovori: Cuker, gospod! — Kaj te seme ližejo, Boštjan? mu reče gospod. — Jez delam kar moram, mu zaverne gospodar; — moja gospoda hoče

popoldne grojzdice jesti, pa samo, kakor je, ji je prekislo, zato ga potresam s cukrom.

Jezikoslovne reči.

Dve tri Jugoslavenom v prevdar!

(Konec.)

Kar zadeva nadalje horvaščino severnih Horvatov, se ji tem manj more horvaška obleka in horvaški duh vzeti, ker že, hvala Bogu! toliko narodnih stvari imamo v njej ne le v pesmih temoč tudi v prozi natisnjenih, da vsak nepristran sodnik, ki dobro pozna ne le duh kajkovskega temoč tudi čakavskega in štokavskega narečja iz samega naroda poserkan, se lahko prepriča, da se ne dá pod jezik nobenega družega naroda razun pod horvaški narodni jezik stegniti. Narodni jezik, rečem, ker je književni tako kranjsko-štirski kakor horvaški na drugi sohi. Le primeri horvaške narodne pesmi ljudstva kajkovskega v Kukuljević-evi zbirki in sèm ter tje v „Neven-u“ (III. tečaj) z narodnimi Kranjco-Štircev v Vrazovi ali pa, če te je volja, v Dajnkovi manj autentični zbirki, pa boš mi kmalo poterdil moje besede.

To gledé pesem.

V prozi pa nisem še nikjer bral narodne proze kranjsko-širskega naroda kakor strogo narodne, ker tisto „stara prenačena“, ali pa „narodna popravljena“ ne more nikoli nikomur nikjer biti autentičen dokaz, in zategadel bi se še manj moglo z njo kaj proti horvaščini kajkovskega narečja temeljito dokazati.

Končnica *l* v participijih, in predlog *v*, *va*, *ru* in v nekterih slučajih *e* namesto *a* so same nebitne reči, ki ne menjajo notrajnosti in duha jezikovega, ter nas spominjajo na severo-slovenščino in na to, da so čakavci in kajkavski Horvati starini dolgo zvesti ostali. Preobračanje *l* v *o* in *u* pa je najberžeje mlajše in novejše od tistega. Sloboden jezikoznanec še bi dokazal, da je kaj = ča = šta. Ker vemo, da se *k* v *č* sprebrača, in da se *j* kakor digama jako rado besedam spred in zad pristavlja, kakoršnih primer v horvaških klasikih, vzlasti pa v Palmotiću in Gjorgjiću dovolj najdeš, v narodnih pesmih pa še več, naj bode tedaj en izgled za vse ostale:

„Naj ti Andjo oči Nalbatinove

Neka znadeš da ih ljubiti nećeš.“ Vuk v II. str. 469.

Kaj nadalje ni nič družega kakor ča'e, (čaj') šta'e (štaj), in zato tudi slišiš štokavca: štaj (šta'e) to bilo? v hitrem govoru; pa tako tudi kajkovski Horvat dostikrat reče: ka'e (= kaj' v hitrem govoru) to bilo?

Da se je pri severnih Horvatih, vzlasti pa na mejah, horvaščina tako odvergla, vzrok tega se mora iskati v vsakojacih ljudstvih, ktere se tukaj, posebno pa okoli Varaždina, stikajo, počem se ve, da horvaščina dosti gubi. Treba je tudi vediti, da v Varaždinu, vzlasti na gornjih krajih „Ledine“ zvanih, skoro polovica prebivavcov je iz Štirije. Je li po tem mogoče, da bi se horvaščina v svoji originalni čistosti in lepsti izderžala tam, kjer Nemec, Madjar in druge ljudstva v njo tak zatekajo? Al zatega voljo še pametnemu ni v glavo pihnilo, ondote Horvate po sili za Nehorvate imeti ali pa med kake prijelaznike šteti. Posebno pa nasebine nikoli moči nimajo, ime narodovo po sebi premeniti.

Jedro vsega tega pretresovanja je to, da narod, kateri ima pravico do zavoda sv. Jeronima v Rimu, se zove samo v latinščini „natio illyrica“ in potem njegov jezik „lingua illyrica“, al v slovenskih jezikih se mora tota izraz predstavljati na: „slovinski (slovenski, slovjenski), al pa kar še bolje, na „horvaški.“ In da se tota narod horvaški po jeziku deli na troje na: Štokavce, na Kajkavce in na Čakavce, to je, da jezik horvaški obstaja iz treh narečij: štokavskega namreč, kajkavskega in čakavskega. In da kranjsko-štirskemu narodu ime Slovenec (slovenski)

kakor posebno in vlastno nikakor ne pripada, in zategadel naj bi se pravo, vlastno in narodno obinilo.

Naj nihče ne misli, da sem s tem namenil ime „Illyricum“ iz jugoslovenske zgodovine spodriniti, ali pa ogenj kakega prepira unetiti in takega kaj. Bog obvari! Le lepo prosim, in želeti je, da bi to bolj izurjeni možje pretresli, prevdarili in po tem na znanje dali. Dobro bi tudi bilo, da bi Liburnijo, Japidijo, Panonijo in Illyrik pretresli, in njih meje in narode razodeli.

Na Tersatu.

Ksaveri Avguštin Kostović.

Jezikoslovne drobtinice.

Kaj je pravo pisanje: Svetovid ali Svetovit?

Nekteri česki in ruski pisatelji, tudi naš učeni rojak, prof. Terdina, so začeli pisati Svetovid namesto Svetovit, kar pa je krivo. V vseh izvirnikih se bere: Svantevit, Svatovit, Sventevit; nikjer nisem našel Svetovid, Svantevid itd.

V životopisu sv. Benona nahajamo celo razlago besede vit, kjer stoji: „Est autem Swanthē in slavica lingua idem quod sanctum, wit vero lumen interpretatur.“ V sanskritu po Wilsonu pomenjuje vito tudi svetlo „light, lustre“, in v staroperziščini izrazuje vitha pomen „bog.“ Že učeni A. W. Schlegel je dokazal, da besede govoriti in svetiti so iz jednega debla, tako tudi še v slovenščini nahajamo vitati „affari, salutare“, vitija „orator.“

Imamo tedaj točne dokaze, da vit pomenjuje govoriti in svetiti. Iz pomena svetlo pa so pomeni: Bog, primeri: sansk. bhaga, ime juternega solnea, slov.: bog, latinski: deus, sansk. deva iz korenike div, glänzen itd., tedaj je utegnilo vit nekdaž tudi pomeniti v jeziku starih Slovanov bog; zato se nahajete imeni: Svetovit in Svetboh*) pri starih letopiscih.

Svetovit toraj pomeni svetlega ali pa svetlega boga, Jarovit — jarega boga, Samovit — samega — mirnega boga, Ludevīt — ludnega boga, Karevit — karajočega boga, Radovit — radostnega — Dalevit — daljnega — Hostivit — gostiboga itd.

Vit toraj se ima razločevati od vid, tudi od adjektivnega suffiksa vit, na pr. gromovit, silovit itd.

Davorin Terstenjak.

Šolske reči.

Kratek pregled nekterih gimnazijskih letopisov.

Med vsemi letošnjimi letopisi c. k. gimnazijskih šol se odlikuje letopis marburškega gimnazija. Res! lep spominček je stoletnice tega gimnazija, ktera je bila v „Novicah“ že popisana. Obširna knjiga — razun zanimive zgodovine marburškega gimnazija, ktero je popisal gospod prof. Juri Matijašić, — razun navadnih šolskih vesti v letu 1857/8, sostavljenih po gosp. vodju Ad. Lang-u, — in razun epilogov o priložnosti slovesne stoletnice, spisanih v nemškem in slovenskem jeziku po gospodu vodju Lang-u in gosp. prof. Terstenjak-u, obsega čvetero učenih sostavkov, med kterimi sta dva spisana v latinškem jeziku („Platonis in Aristotelis de beatitudine humana doctrina“, spisala gospod prof. Jož. Steger in pa gosp. prof. Vilh. Biehl), eden v nemškem („Die Beziehungen der religiösen Weltanschauung zur Kunst“) spisal gospod prof. dr. A. Svoboda, eden pa v slovenskem („O božanstvih ognja pri starih Slovanih“), spisal gospod prof. Davorin Terstenjak. Ker neslovenske reči ne spadajo v pretres našega lista, bomo, opustivši drobnejši pretres ostalih sostavkov, s kterimi so se mariborski gosp. profesorji kot pisatelji pravega jedra skazali, govorili le o

*) V vedski mitologiji se sveti bog (Vasudeva) veli bog luči.